

Τά θεολογικά ρεύματα στην Ελλάδα σήμερα¹

του Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου **Γεροθέου**

(Περίληψη)

Έδω και πολύ καιρό ασχολοῦμαι μέ τήν διαφορά μεταξύ τῆς πατερικῆς καί σχολαστικῆς θεολογίας. Στίς ἡμέρες μας πολλοί ασχολοῦνται μέ τήν πατερική θεολογία, ἄλλοι ασχολοῦνται μέ τήν δυτική θεολογία, ἀλλά σπανίζουν ἔργα πού ἐντοπίζουν τήν διαφορά μεταξύ αὐτῶν τῶν δύο θεολογιῶν.

Μελετώντας κανεῖς ὅλη τήν πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ διαμέσου τῶν αἰώνων, παρατηρεῖ ὅτι δημιουργήθηκαν δύο ρεύματα θεολογικῆς σκέψεως καί ζωῆς.

Τό πρῶτο ρεῦμα ἐκφράζεται ἀπό τούς Προφήτας, Ἀποστόλους καί Πατέρας καί διατυπώθηκε στό Πρακτικά καί τίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Τό δεύτερο ρεῦμα ξεκίνησε ἀπό τόν ἱερό Αὐγουστῖνο καί περνώντας ἀπό τήν σχολαστική θεολογία ἔφθασε στήν Ρωσία καί κατέληξε στήν Δύση καί τήν Ελλάδα, καί ἀπετέλεσε τήν λεγομένη μεταπατερική θεολογία.

Ἔτσι, στήν σύγχρονη Ελλάδα ἐπικρατεῖ μέσα στόν θεολογικό καί ἐκκλησιαστικό χῶρο σύγχυση μεταξύ τῶν δύο ρευμάτων, δηλαδή τῆς πατερικῆς θεολογίας καί τῆς λεγομένης μεταπατερικῆς θεολογίας. Αὐτή ἡ σύγχυση πρέπει νά ξεκαθαρισθῆ.

Συγχαίρω τήν Πανελλήνια Ἑνωση Θεολόγων γιά τό σημαντικό αὐτό Συνέδριο πού διοργανώνει, παρά τίς ποικίλες δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζει, καί εὐχαριστῶ γιά τήν πρόσκληση νά παραστῶ καί νά εἰσηγηθῶ τό θέμα πού ἀναγράφεται στό Πρόγραμμα, ἦτοι «τά θεολογικά ρεύματα στήν Ελλάδα σήμερα».

Εἶναι ἓνα θέμα πολύ σοβαρό καί δέν μπορεῖ νά ἐξαντληθῆ μέ αὐτήν τῆς μικρῆς διάρκειας Εἰσήγηση. Νομίζω, ὅτι τό πρόβλημα πού ὑπάρχει σήμερα στόν θεολογικό κόσμον (Κληρικούς καί λαϊκούς, Σύνοδο καί Θεολογικές Σχολές) ὀφείλεται σέ αὐτά τά ρεύματα πού ἔχουν εἰσχωρήσει στήν Ελλάδα καί δημιουργοῦν ἀνταγωνισμούς. Δέν πρόκειται ἀπλῶς γιά ἐπί μέρους ἰδιοσυγκρασίες τῶν

---

¹ Εἰσήγηση πού παρουσιάστηκε στο 10ο Πανελλήνιο Θεολογικό Συνέδριο πού διοργανώθηκε ἀπό τήν Πανελλήνια Ἑνωση Θεολόγων με τίτλο «Ἡ Ἐκκοσμίκευση τοῦ Χριστιανισμοῦ καί ἡ Επίδρασή της στήν Ὁρθόδοξη Χριστιανική Παιδεία», 2-3 Νοεμβρίου 2018, Πολεμικό Μουσείο Ἀθηνῶν.

άνθρώπων, αλλά για τὰ διάφορα θεολογικά ρεύματα, πού ἐκπροσωποῦνται ἀπό συγκεκριμένους θεολόγους.

Ἡ Εἰσήγηση αὐτή δέν εἶναι ἡ ἀρχή μιᾶς νέας ἐργασίας, ἀλλά εἶναι τό ἀποτέλεσμα μιᾶς πολυετοῦς ἔρευνας, πού ἐδῶ θά παρουσιασθοῦν μερικά συμπεράσματα τῆς.

1. Τό ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας

Μέ συναρπάζει ἡ ἔρευνα σέ πατερικά κείμενα, ἀλλά καί σέ διεργασίες πού γίνονται στόν πανεπιστημιακό θεολογικό χῶρο, καί στά ἐκκλησιαστικά περιβάλλοντα. Ἔτσι, ἀπό καιρό ἀσχολοῦμαι μέ τήν διαφορά μεταξύ τῆς πατερικῆς θεολογίας καί τῆς σχολαστικῆς θεολογίας. Γνώριζα ἀπό πολλά χρόνια τίς βασικές ἀρχές τῆς πατερικῆς θεολογίας, ἀλλά ἐρεθίσθηκα στό νά ἐρευνήσω τόν χῶρο τῆς δυτικῆς σχολαστικῆς θεολογίας καί τίς ἐπιδράσεις τῆς στόν δυτικό χῶρο, ὅπως καί τίς ἀντιδράσεις σέ αὐτά τὰ ρεύματα, πού δείχνουν τίς διαφοροποιήσεις ἀπό τήν ὀρθόδοξη πατερική παράδοση.

Ἀπαραίτητος βοηθός μου ἦταν ὁ μακαριστός καθηγητής π. Ἰωάννης Ρωμανίδης, καί μάλιστα οἱ προφορικές του παραδόσεις, τίς ὁποῖες ἀπομαγνητοφώνησα καί ἀξιοποίησα καταλλήλως. Θεωρῶ ὅτι ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης γνώρισε πολύ καλά τόσο τῆς πατερικῆς παράδοσης καί τίς βασικές τῆς ἀρχές, ὅσο καί τήν δυτική θεολογία, τήν ὁποία σπούασε στήν Ἀμερική, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπό τήν σχολαστική θεολογία, πέρασε στήν θεολογία τῆς διαμαρτυρήσεως καί ἔφθασε διά τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ στήν Ρωσία. Αὐτό τόν ἔκανε νά καταλάβῃ πλήρως τίς ἀλλοιώσεις ἀκόμη καί τῆς σύγχρονης θεολογίας. Αὐτό μέ ὀδήγησε στό συμπέρασμα ὅτι ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης εἶναι ἕνας κορυφαῖος δογματικός θεολόγος πού ἀκούμπησε στόν τύπο τῶν ἡλῶν, γι' αὐτό καί πολλοί τόν κατασκευοφάντησαν, τόν διέβαλαν, τόν ὑπονόμευσαν μέ σκοπό τήν ἀπαξίωση τῆς θεολογίας του.

Ἡ πολύχρονη ἔρευνα πού ἔκανα κατέληξε στήν ἐτοιμασία ἐνός ὀγκώδους τόμου, πού πρόκειται σύντομα νά ἐκδοθῇ μέ τίτλο «πατερική καί σχολαστική θεολογία καί τό περιβάλλον τους», στόν ὁποῖο ἀναλύονται θέματα, ὅπως μεταφυσική φιλοσοφία, πατερική θεολογία, σχολαστική θεολογία, δυτική βιβλική θεολογία, ρωσική θεολογία, νεοελληνική θεολογία, καθώς ἐπίσης καί τό ἱστορικό πλαίσιο μέσα ἀπό τό ὁποῖο ἐκφράσθηκαν, ἤτοι «ἡ Ρωμηοσύνη» καί ἡ «Φραγκοσύνη».

Νομίζω ὅτι τό πρόβλημα πού ὑφίσταται σήμερα εἶναι ὅτι πολλοί ἀσχολοῦνται μέ τήν πατερική θεολογία, ἄλλοι μέ τήν σύγχρονη δυτική θεολογία, ἀλλά

σπανίζουν έργα που προσπαθούν να δοῦν τήν διαφορά μεταξύ αὐτῶν. Αὐτήν τήν ἔλλειψη προσπαθεῖ νά καλύψη αὐτή ἡ ἔρευνά μου καί ἡ ἔκδοση τοῦ βιβλίου πού προανέφερα.

2. Βασικά συμπεράσματα τῆς ἔρευνας

Στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὑπάρχει ἐνότητα μεταξύ Προφητῶν, Ἀποστόλων καί Ἀγίων. Αὐτή ἡ βασική σκέψη διαρθρώνεται σέ τρία σημεῖα.

Πρῶτον. Στήν Ὁρθόδοξη Παράδοση ὑπάρχει στενή σχέση μεταξύ *lex credendi* (νόμος πίστεως) καί *lex orandi* (νόμος προσευχῆς), δηλαδή ἡ ὀρθόδοξη διδασκαλία, ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως διατυπώθηκε ἀπό τοὺς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀπό τίς Οἰκουμενικές καί Τοπικές Συνόδους, συνδέεται στενά μέ τήν προσευχή τῆς Ἐκκλησίας,

Πράγματι, ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας ἔχει σχέση μέ τήν προσευχή καί οἱ προϋποθέσεις τῶν δογμάτων εἶναι ὁ ἱερός ἡσυχασμός. Τό δόγμα ἐκφράζεται καί βιώνεται στήν προσευχή καί ἡ προσευχή, μάλιστα ἡ καρδιακή-νοερά προσευχή, ὀδηγεῖ στήν βίωση τοῦ δόγματος.

Αὐτός ὁ συνδυασμός θεολογίας καί προσευχῆς διατυπώθηκε στήν λατρεία καί τίς εὐχές τῶν Μυστηρίων. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅταν θέλουμε νά μάθουμε ποιὰ εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν Τριαδολογία ἢ τήν Χριστολογία, τήν ἀνευρίσκουμε στά τροπάρια πού ψάλλονται στήν Ἐκκλησία. Ὅταν θέλουμε ἀκόμη νά πληροφορηθοῦμε ποιὰ εἶναι ἡ θεολογία τῶν Μυστηρίων τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος, τῆς θείας Εὐχαριστίας, τήν ἀνευρίσκουμε στίς εὐχές τῶν Μυστηρίων αὐτῶν.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός εἶναι ἕνας σημαντικός Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, στόν ὁποῖο φαίνεται καθαρά ἡ ἐνότητα μεταξύ τοῦ *lex credendi* καί τοῦ *lex orandi*. Μέ τό χάρισμα τό ὁποῖο τοῦ δόθηκε πέρασε ὅλη τήν δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας στά τροπάρια πού ψάλλονται στίς ἱερές Ἀκολουθίες, ὥστε ὑμνοῦμε καί δοξολογοῦμε τόν Θεό θεολογικά καί θεολογοῦμε λατρευτικά, ποιητικά.

Ἐπίσης, ὅλη ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τῶν φιλοκαλικῶν, ἡσυχαστῶν Πατέρων εἶναι καταγεγραμμένη στά τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας, στά ὁποῖα σαφέστατα γίνεται λόγος γιά κάθαρση, φωτισμό καί θέωση, γιά πράξη καί θεωρία, πού εἶναι ἡ βάση τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας.

Ὅμως, στήν διάρκεια τῶν αἰώνων ὑπῆρξε διχοτόμηση μεταξύ *lex credendi* καί *lex orandi*, ἀφοῦ πολλές φορές ἡ θεωρητική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἶχε

έπηρεασθῆ ἀπό αἰρετικές ἀποκλίσεις, ἀπό ἐπιδράσεις τῆς δυτικῆς θεολογίας, ἐνῶ ἡ προσευχή κατὰ τὴν λατρεία παρέμενε ὀρθόδοξη. Αὐτὴ ἡ διάσπαση χαρακτηρίζεται ἐκκοσμίκευση.

Τελικά, ὀρθόδοξος Χριστιανός εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἦθος συντονίζονται ἀπόλυτα μὲ τὸ *lex credendi* καὶ τὸ *lex orandi* τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συντονίζονται στὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὴν ἡσυχαστική παράδοση τῆς Φιλοκαλίας. Καὶ τὰ δύο αὐτά, βεβαίως, συνδέονται ἀπόλυτα μὲ τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντίθετα συμμετοχὴ στὰ Μυστήρια χωρὶς τὴν ὀρθοδοξία καὶ τὴν ὀρθοζωΐα εἶναι τυπικὴ καὶ ἐνδεχομένως μηχανικὴ. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης ἦταν ἕνας ὀρθόδοξος θεολόγος, ὀρθόδοξος ἡσυχαστὴς καὶ συνιστοῦσε τὴν συχνὴ θεία Κοινωνία. Αὐτὸ ὑποδεικνύει τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα καὶ τὸ ὀρθόδοξο ἦθος. Ἔτσι, μιά θεολογία πού ἔχει διαφορετικὴ ὀρολογία ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς λατρείας, δέν εἶναι ὀρθόδοξη.

Δεύτερον. Μελετώντας κανεὶς ὅλη τὴν πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, παρατηρεῖ ὅτι δημιουργήθηκαν δύο ρεύματα θεολογικῆς σκέψεως καὶ ζωῆς.

Τὸ πρῶτο ρεῦμα ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πεντηκοστή, στὴν ὁποία ἐνώθηκαν οἱ Προφῆτες μὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ ὑπάρχει κοινὴ ἀναφορά καὶ ἐμπειρία. Ἡ διαφορὰ βρίσκεται στὸ ὅτι οἱ Προφῆτες μετεῖχαν τοῦ ἀσάρκου Λόγου καὶ ἦταν κάτω ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ θανάτου, ἐνῶ οἱ Ἀπόστολοι μετεῖχαν τοῦ σεσαρκωμένου Λόγου καὶ ὑπερέβησαν τὸν θάνατο. Ἔτσι, παρατηρεῖται ἴδια ἐμπειρία καὶ πολλές φορές ἴδια ὁμολογία, μὲ μερικές ἐξαιρέσεις.

Οἱ Πατέρες, ὅμως, τοῦ 2^{ου} ἕως 4^{ου} αἰῶνος ὑπὸ τὴν πίεση τῶν αἰρετικῶν καὶ προκειμένου νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν χρησιμοποίησαν τὴν ὀρολογία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, χωρὶς νὰ ἀλλοιώσουν τὴν ἐμπειρικὴ γνώση. Οἱ Πατέρες εἶχαν τὴν ἴδια ἐμπειρία μὲ τοὺς Προφῆτες καὶ Ἀποστόλους, τὴν ὁποία ἐξέφρασαν σὲ νέα ὀρολογία γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς. Αὐτὸ τὸ ἔργο κατοχυρώθηκε ἀπὸ τίς Οἰκουμενικὲς Συνόδους, πού συγκλήθηκαν στὴν περιοχὴ τοῦ Ἀνατολικοῦ Τμήματος τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ διατύπωσαν ἀύθεντικῶς τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Αὐτὸ κάλυπτε ὅλα τὰ Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα, τὴν λεγομένη Πενταρχία –Παλαιὰ Ρώμη, Νέα Ρώμη, Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια, Ἱεροσόλυμα– καὶ διακηρυσσόταν ἡ ὀρθόδοξη πίστη, τούλάχιστον μέχρι τὴν Ἡ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἀπὸ ὅλες τίς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες. Ἔτσι, οἱ Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐκχριστιάνισαν τὸν ἑλληνισμό, ἐνῶ οἱ αἰρετικοὶ (Ἀρειανοί, μονοφυσίτες, μονοθελητές), πού ἀπεβλήθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἐξελλήνισαν τὸν Χριστιανισμό.

Τό δεύτερο ρεύμα ξεκίνησε από τήν Δύση, κυρίως τόν 9^ο αιώνα, μέ τόν προσχολαστικισμό καί τόν κυρίως σχολαστικισμό, άξιοποιώντας στήν ούσία τήν παράδοση τών άρχαίων αίρετικών καί χρησιμοποιώντας κατά βάση τήν άρχαία έλληνική φιλοσοφία, ιδίως τόν νεοπλατωνισμό τοῦ ιεροῦ Αύγουστίνου, καί τόν στοχασμό, πού ἦταν ἡ βάση τών άρχαίων αίρετικών. Ἔτσι, από τήν σχολαστική θεολογία, ἡ Δύση πέρασε στήν Μεταρρύθμιση, στήν Ἀναγέννηση, τόν Διαφωτισμό καί τά νέα φιλοσοφικά, ψυχολογικά, ὑπαρξιακά καί κοινωνικά ρεύματα πού κυριαρχοῦν στήν Δύση.

Ἄν αὐτά τά δύο ρεύματα τά ἐπικεντρώσουμε σέ πρόσωπα, μπορούμε νά ποῦμε ὅτι τό ἕνα –ὀρθόδοξο ρεύμα– ξεκίνησε από τούς Προφήτες, Ἀποστόλους καί πέρασε στους Ἀποστολικούς Πατέρες, τούς Πατέρες τοῦ 3^{ου}-4^{ου} αἰῶνος, τόν Μ. Ἀθανάσιο, τόν ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, τούς Καππαδόκες Πατέρες, τούς Ρωμαίους Πατέρας τῆς Δύσεως, τόν ἅγιο Μάξιμο Ὁμολογητή, τόν ἅγιο Ἰωάννη Δαμασκηνό, τόν Μ. Φώτιο, τόν ἅγιο Συμεών Νέο Θεολόγο, τόν ἅγιο Γρηγόριο Σιναΐτη, τόν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ, τόν ἅγιο Μᾶρκο Εὐγενικό καί τούς φιλοκαλικούς Πατέρες, τόν ἅγιο Νικόδημο Ἀγιορείτη μέχρι σήμερα. Τό ἄλλο ρεύμα ξεκίνησε ἀπο τόν ιερό Αὐγουστῖνο, πέρασε στόν Ἄνσελμο Κατερβουρίας μέχρι τόν Θωμᾶ τόν Ἀκινάτη, τόν Σκότος καί τόν Ὁκκαμ, τόν Βαρλαάμ μέχρι τήν σύγχρονη Εὐρωπαϊκή φιλοσοφία.

Κατά ἕναν φυσικό τρόπο καί τά δύο αὐτά θεολογικά καί φιλοσοφικά ρεύματα ἐξέβαλαν στήν Ρωσία τόν 18^ο αἰώνα. Ἡ Ρωσία δέχθηκε ἐπιρροές πρῶτα ἀπό τήν Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία-Βυζάντιο, μέ τήν ὀρθόδοξη πίστη, τόν ἠσυχασμό, τίς τέχνες, καί στήν συνέχεια δέχθηκε ἰσχυρές ἐπιδράσεις ἀπό τήν σχολαστική θεολογία, τίς προτεσταντικές ιδέες, τόν διαφωτισμό καί τόν γερμανικό ἰδεαλισμό. Αὐτή ἡ ρωσική θεολογία μέ τίς ἀντιδράσεις της, μετακενώθηκε στό Παρίσι, στό Θεολογικό Ἰνστιτοῦτο τοῦ Ἁγίου Σεργίου, ὅπου καλλιιεργήθηκε περαιτέρω.

Στήν συνέχεια ἡ δυτική καί ρωσική θεολογία μεταφέρθηκαν στόν ἑλληνικό χῶρο μετά τήν ἀπελευθέρωση καί τήν συγκρότηση τοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτους. Ἔτσι, στήν νεοελληνική κοινωνία ἔχουν καταλήξει ὅλες οἱ ζυμώσεις πού ἔγιναν στήν Δύση καί τήν Ρωσία. Σήμερα στήν Ἑλλάδα βλέπουμε ἔντονα ὅλα αὐτά τά ρεύματα, ἤτοι τήν πατερική θεολογία στήν αὐθεντική της ἔκφραση καί τήν δυτική καί ρωσική θεολογία μέ τίς διάφορες ἀποχρώσεις τους.

Ἡ συνάντηση μεταξύ τῆς δυτικῆς καί τῆς ρωσικῆς θεολογίας ἀπέτελεσαν αὐτό πού χαρακτηρίζεται μεταπατερική θεολογία. Ὁ ὅρος μεταπατερική μπορεῖ νά ἐκληφθῆ μέ δύο τρόπους, ὁ ἕνας εἶναι χρονικός καί ὁ ἄλλος εἶναι τροπικός.

Σύμφωνα μέ τόν χρονικό τρόπο ἐρμηνείας ἡ πατερική θεολογία τελείωσε τόν 8^ο αἰώνα μέ τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό καί κατά ἄλλους μέ τόν Μ. Φώτιο, ὁπότε ἀναπτύσσεται ἡ σχολαστική θεολογία πού εἶναι ἀνώτερη ἀπό τήν πατερική, καί στήν συνέχεια εἶναι ἡ ρωσική πού εἶναι ἀνώτερη καί ἀπό τήν πατερική καί ἀπό τήν σχολαστική. Αὐτή ἡ ἄποψη εἶναι ἐσφαλμένη, γιατί ποτέ δέν τελείωσε ἡ πατερική Παράδοση, πάντοτε ὑπάρχει ἐνότητα Προφητῶν, Ἀποστόλων καί Πατέρων, ἡ δέ ὁποιαδήποτε ἄλλη θεώρηση εὐνοεῖ αἰρετικές καί ἐθνικιστικές ἀπόψεις.

Σύμφωνα μέ τήν τροπική ἐρμηνεία, ἡ μεταπατερική θεολογία εἶναι μιᾶ προσπάθεια νά δοθῆ μιᾶ νέα ἐρμηνεία τῶν πατερικῶν κειμένων, τά ὁποῖα πρέπει νά ἀποδεσμευθοῦν ἀπό τήν ἀτμόσφαιρα καί τήν ὀρολογία τῆς ἐποχῆς, στήν ὁποία ἐγράφησαν καί νά γίνῃ ἡ μεταγραφή τους στήν δική μας ἐποχή, οὐσιαστικά διαφοροποιεῖται ἀπό τήν θεολογική ὀρολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἡ ἄποψη αὐτή θεωρεῖ ὅτι ἡ νηπτική παράδοση ἀπό τόν Εὐάγριο, ὁ ὁποῖος ἐπηρεάσθηκε ἀπό τόν Ὠριγένη καί τόν νεοπλατωνισμό, καί ἔκανε λόγο γιά κάθαρση, φωτισμό καί θέωση, πέρασε στόν ἅγιο Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη, τόν ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό, τόν ἅγιο Συμεών τόν Νέο Θεολόγο, τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ καί τούς ἡσυχαστές Πατέρες καί ἔτσι ὅλη ἡ ἡσυχαστική θεολογία εἶναι νεοπλατωνική, ἡ ὁποία ἀλλοίωσε τήν ἀρχέγονη θεολογία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

Ἔτσι, κατ' αὐτούς, πρέπει νά ἐπανέλθουμε στήν εὐχαριστιολογία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας καί νά ἀπορριφθῆ ἡ νεοπλατωνική ὀρολογία –καί ἐνδεχομένως καί ἡ ἴδια ἡ πρακτική– πού οὕτως ἢ ἄλλως δέν ἰσχύει στήν ἐποχή μας. Πρόκειται γιά μεταγραφή τῆς θεολογίας σέ νέους ὄρους καί νέες ἐκφράσεις.

Καί αὐτή ἡ θεώρηση εἶναι ἐσφαλμένη, γιατί παραθεωρεῖ τήν διδασκαλία τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων, ἡ ὁποία δέν μπορεῖ νά χαρακτηρισθῆ νεοπλατωνική, καί στήν οὐσία παραθεωρεῖ τήν ἡσυχαστική παράδοση, πού ἔχει ἀπόλυτα κατοχυρωθῆ καί τήν ὁποία οὐσιαστικά θέλει νά πλήξῃ καί νά ἐξοβελίσῃ, ἐπειδή τήν ἐνοχλεῖ, δέν τούς ἀφήνει νά στοχάζονται κατά τό δοκοῦν καί νά φθάνουν σέ οἰκουμενιστικούς σκοπούς.

Ὅμως, ἐμεῖς πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχει ταυτότητα ἐμπειριῶν στούς Προφήτες, τούς Ἀποστόλους καί τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καί ὅτι ἡ μόνη διαφορὰ πού ὑπάρχει εἶναι μεταξύ πατερικῆς θεολογίας, τῆς ὁποίας ἡ βάση εἶναι ἡ θεία χαρισματική ἐμπειρία, καί τῆς σχολαστικῆς καί στοχαστικῆς θεολογίας, τῆς ὁποίας βάση εἶναι ἡ φαντασία καί ὁ στοχασμός, δηλαδή ἡ φιλοσοφία.

Τρίτον. Υπάρχει στενή σχέση μεταξύ θεολογίας και ιστορίας. Η θεολογία δέν είναι μιά φαντασία και ένας στοχασμός, αλλά εκφράζεται στην ιστορία. Ο Χριστός γεννήθηκε επί της εποχής του Καίσαρος Αύγουστου, έζησε σέ ένα συγκεκριμένο χῶρο, έπαθε, σταυρώθηκε και άναστήθηκε επί Ποντίου Πιλάτου, και την Πεντηκοστή, μέ την έλευση του Αγίου Πνεύματος, η Έκκλησία έγινε Σῶμα Χριστού. Στην συνέχεια στις Οίкуμενικές Συνόδους, πού είναι ιστορικά γεγονότα, καταγράφηκε η Άποκάλυψη του Θεού σέ ὅρους και κανόνες για νά διασωθῆ.

Έπειτα, η Όρθόδοξη Έκκλησία είναι ιστορική Έκκλησία, η ὀρθόδοξη θεολογία είναι ιστορική θεολογία, οι Άγιοι άποτελοῦν την ιερά ιστορία, η ζωή μας στην Έκκλησία είναι μέθεξη της Χάριτος του Θεού στον χῶρο και τον χρόνο, μετοχή στην θεία Εύχαριστία και σέ ὅλα τά Μυστήρια πού γίνονται μέ ὅλες τις ὀρθόδοξες προϋποθέσεις.

Κατ' επέκταση οι αιρέσεις, η σχολαστική και ρωσική θεολογία ἐρμηνεύουν πάντοτε την ιστορία ὡς απόκλιση από την ιερά ιστορία. Γι' αυτό και χρησιμοποιῦν πολύ την φιλοσοφία, η ὁποία ἐν πολλοῖς συνδέεται μέ την φαντασία και τον στοχασμό. Η άπομάκρυνση της Δύσεως από την ὀρθόδοξη θεολογία ἐρμηνεύεται μέσα από ιστορικά γεγονότα, από την ιδιαίτερη πολιτική των Φράγκων νά άποδεσμευθοῦν από την Όρθόδοξη Άνατολική Ρωμαϊκή Αύτοκρατορία.

Ο π. Ίωάννης Ρωμανίδης συνέλαβε πλήρως αὐτήν την άποψη, μέ την triplή της ὑποδιαίρεση, και την διατύπωνε στα κείμενά του. Δυστυχῶς, μερικοί ἐπικριτές του άπομονώνουν μερικές πτυχές αὐτῆς της κεντρικῆς ιδέας, μέ άποτέλεσμα νά διασποῦν ὅλη την ἐνότητα. Τελικά, ὁ π. Ίωάννης Ρωμανίδης ἦταν ἕνας άκαταπόνητος ἐρευνητής και χαρισματοῦχος δάσκαλος. Τά ὅσα βλέπουμε σήμερα τον δικαιώνουν και τον ἐρμηνεύουν.

Τό άξιοπρόσεκτο είναι ὅτι η θεολογία και η φιλοσοφία πού αναπτύσσεται στον Δυτικό χῶρο στην ἐποχή μας αναβιώνει την συζήτηση πού έγινε την πρώτη χιλιετία του Χριστιανισμοῦ στην Άνατολή, από τους αίρετικούς, οι ὁποῖοι καταδικάστηκαν από τους Πατέρας των Οίкуμενικῶν Συνόδων.

Έτσι, ἐνῶ στην Όρθόδοξη Έκκλησία ἔκλεισε η συζήτηση για την Τριαδολογία και την Χριστολογία, ἐν τούτοις στην Δύση, κυρίως από Προτεσταντικούς κύκλους και διάφορα φιλοσοφικά ρεύματα, επαναφέρονται τά ἐπιχειρήματα των αρχαίων αίρετικῶν, ἦτοι του Άρείου, του Εύνομίου, του Σαβελλίου, των Νεστοριανῶν, των Μονοφυσιτῶν, των Μονοθελητῶν.

Αὐτό δηλώνουν οι φράσεις πού σήμερα κυριαρχοῦν: –Κάθε τί πού προέρχεται από την φύση είναι ἐξαναγκαστικό. –Η ἐλευθερία-θέληση του προσώπου. –Τό πρόσωπο είναι τρόπος ὑπάρξεως της φύσης. –Τό ἐλεύθερο θέλημα του Πα-

τρός. –Υπάρχει μία ελεύθερη βούληση, αιώνια, αΐδια του Πατρός, μέ τήν όποία γεννᾶ τόν Υἱό καί έκπορεύει τό Ἅγιον Πνεῦμα –Τό πρόσωπο ὑποστασιάζει τήν οὐσία (Νεστοριανισμός). –Ἡ βούληση τῶν προσώπων. –Οἱ σχέσεις τῶν προσώπων. κλπ.

Όλες αὐτές οἱ φράσεις δέν εἶναι ἀθῶες, ὅπως νομίζουν μερικοί, ἀλλά κρύβουν βασικές θέσεις τῶν ἀρχαίων αἰρετικῶν, πού καταδικάστηκαν ἀπό τήν Ἐκκλησία, γιατί ἀναιροῦν τά ὅσα ἀποκάλυψε ὁ Θεός στούς Προφῆτες, Ἀποστόλους καί Πατέρες.

3. Γενική διαπίστωση

Ἀπό τά προαναφερθέντα φαίνεται ὅτι ἡ σύγχυση μεταξύ πατερικῆς ὀρθόδοξου παραδόσεως καί τῆς δυτικῆς καί ρωσικῆς παραδόσεως περνᾶ μέσα στήν ἐκκλησιαστική ζωή, τά κηρύγματα, τίς ὁμιλίες μέ ἀνάμεικτη ὀρολογία, κυρίως μέ τήν χρήση δυτικῆς ὀρολογίας, ἡ ὁποία ἀποδεσμεύεται ἀπό τήν ὀρθόδοξη πατερική παράδοση, ὅπως ἐκφράσθηκε στίς Οἰκουμενικές καί Τοπικές Συνόδους τῆς Ἐκκλησίας.

Τό βλέπω αὐτό καθημερινά στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο, ἀφοῦ καί οἱ σύγχρονοι θεολόγοι Κληρικοί, ὄλων τῶν βαθμίδων, ἔχουν ἐπηρεασθῆ ἀπό μερικούς καθηγητές τους πού μετέφεραν αὐτήν τήν δυτική θεολογία στήν Ἑλλάδα.

Τό βλέπω, ὁμως, καί στό νέο Πρόγραμμα Σπουδῶν.

Μελέτησα ἐπισταμένως τούς φακέλους καί διαπίστωσα ὅτι ἡ μεθοδολογία τοῦ Προγράμματος Σπουδῶν διαπνέεται ἀπό τήν σχετικοκρατία ἢ ρελατιβισμό, ἀλλά καί τό περιεχόμενό τους διακρίνεται ἀπό ἀπόψεις τῆς δυτικῆς θεολογίας. Συνέλεξα διάφορα κείμενα στά ὁποῖα φαίνονται οἱ ἐπιδράσεις τοῦ νεοσχολαστικισμοῦ, τῆς βιβλικῆς κριτικῆς ἐπιστήμης, τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ, τῆς ρωσικῆς θεολογίας, καθώς ἐπίσης καί πρακτικές μορφές Χριστιανισμοῦ, ὅπως παρατηροῦνται στήν Δύση.

Αὐτό μπορεῖ νά τό καταλάβη κανεῖς ὅταν ἐντοπίση τά ἀποσπάσματα στούς φακέλους πού χρησιμοποιοῦνται, ἀπό ποιούς θεολόγους ἀντλοῦνται. Οἱ θεολόγοι πού ἐμφανίζονται συνεχῶς στούς φακέλους εἶναι αὐτοί πού ἐκφράζουν αὐτά τά δυτικά θεολογικά ρεύματα.

Πρόκειται γιά μιά θεολογική δυτική καταιγίδα πού πέρασε στήν Ἑλλάδα, μιά βαρλααμική ρεβάνς ἐναντίον τῆς θεολογίας τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τῶν Φιλοκαλικῶν Πατέρων. Ἔτσι, ὁ βαρλααμισμός νικήθηκε τόν 14^ο αἰώνα καί ἔφυγε στήν Δύση, ἀλλά ἐπανῆλθε μέ τά νέα αὐτά θεολογικά ρεύματα.

Αυτό φαίνεται από τό ὅτι ὑπονομεύονται ἢ εἰρωνεύονται θεολογικές θέσεις πού ἐκφράσθηκαν ἀπό τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, καθώς ἐπίσης προβάλλονται ὡς σύγχρονες θέσει οἱ στοχαστικο-ψυχολογικές ἀπόψεις πού ὑπονομεύουν τήν ὀρθόδοξη θεολογία.

Ἐλπίζω ὅτι τό παρόν Συνέδριο θά βοηθήσῃ στήν διάλυση αὐτῶν τῶν συγχύσεων.